

Esben Andreasen & Klaus Bo Nielsen, 2015. *Kinesisk religion*. Høbjerg: Forlaget Univers, 231 sider.

Esben Andreasen & Jørn Borup, 2015. *Japansk religion*. Høbjerg: Forlaget Univers, 207 sider.

Anmeldt av Roald E. Kristiansen

På norsk savnes det fagbøker og lærebøker om religioner i Øst-Asia. Det kan der være flere grunner til, men delvis skyldes det at skolens religionsfag har bidratt til å skyve slike religioner ut av synsfeltet. Det er ikke bare synd, men faglig uholdbart, ikke minst tatt i betraktning den rolle land som Kina og Japan i økende grad spiller i dagens verden. Boka til Andreasen og Nielsen om kinesisk religion peker innledningsvis på dette forholdet, og minner om at også på det kulturelle området markedsfører Kina seg som en ny supermakt. Ett eksempel er kinesernes økende interesse for sitt unike historiske bidrag til religionenes verden, konfutsianismen. Mens denne tradisjonen ble aktivt motarbeidet i Maos tid, har dagens politiske ledere trukket den gamle vismann fram igjen. Kinas nåværende president Xi Jinping har ved flere anledninger sitert fra klassisk kinesisk tradisjon og oppfordret til et fornyet studium av den gamle mester. Vi skal først se nærmere på boka om kinesisk religion.

Boka til Andreasen og Nielsen har en bred tilnærming til studiet av kinesisk religion. Den innledes med et lite kapittel om innflytelsen fra kinesisk religion i Danmark og avsluttes med et kapittel om Kinas nye religioner og kinesisk religion utenfor Kina. Hoveddelen består av kapitler om de klassiske tradisjonene daoisme, buddhisme og konfutsianisme, men der er også egne kapitler om kinesisk verdensbilde, statsreligionen i eldre tid, samt om folkereligiositet og maoisme. Boka er rikt illustrert med fargebilder, tabeller, figurer og utdrag fra tekster som illustrerer religionenes idéverden og verdisyn. Forlaget har etablert egne nettsider med ytterligere materiale til hjelp for undervisning og videre studier.

Det første kapitlet drøfter innledningsvis religionsbegrepet (*zong-jiao*) som ble introdusert på slutten av 1800-tallet. Forfatterne drøfter så forholdet mellom de doktrinære religionssystemene og det nære forholdet mellom konfutsianisme, buddhisme og daoisme slik det ble uttrykt i tanken om systemenes læremessige enhet (*san jiao*).

Bokas kapittel 2 handler om det kinesiske verdensbildet. Forfatterne tar utgangspunkt i myter om skapelsen og kulturens opprinnelse. Sentrale begreper i kinesisk kultur og religion forklares på en oversiktlig måte og med velegnede illustrasjoner. Det neste kapitlet gir en bred religionshistorisk oversikt der det legges vekt på de viktigste religiøse ideenes historiske fremvekst og utvikling.

Kapittel 4 tar for seg kinesisk religion som statsreligion, dvs. hvordan religionen spilte en vesentlig rolle for den klassiske utformingen av det keiserlige Kinas politiske og kulturelle liv, der ikke minst det kinesiske eksamenssystemet bidro vesentlig til utbredelsen av konfutsiansk tenkning og verdisyn, en innflytelse som fortsatt gjør seg gjeldende ikke bare i Kina, men også i flere andre land som har blitt påvirket av kinesisk kultur (f.eks. Korea, Japan, Vietnam).

Kapittel 5 fokuserer på daoismen, Kinas eneste innfødte og opprinnelige skriftreligion. Forskningen på daoismen har i senere tid tatt en ny vending og forfatterne synes oppdatert på denne utviklingen. Daoismens fremvekst og utvikling kommenteres på en oversiktlig måte og de karakteristiske trekk ved de to hovedretningene i dagens daoisme suppleres og berikes ved et rikholdig bildemateriale. Det pekes også på hvordan daoismen har påvirket kulturer i andre land, inkludert den vestlige verden. Kapitlet avsluttes med flere tekster om daoismens tanke- og forestillingsverden.

Konfutsianismen i kapittel 6 innledes med en oversikt over tradisjonens fremvekst og utvikling. Forfatterne drøfter spørsmålet om hvorvidt denne tradisjon kan betraktes som et religiøst, etisk eller politisk system, og konkluderer med at konfutsianismen best kan forstås som et multidimensjonalt system som inkluderer alle tre aspekter. Deretter drøftes systemets sentrale ideer, samt viktige historiske personer som har bidratt til systemets utforming og avsluttes med tekstutdrag

som viser hvordan systemets ideinnhold uttrykkes i konfutsianismens skriftlige kilder fra ulike tidsperioder.

Kapittel 7 omhandler kinesisk buddhisme og starter med et riss over buddhismens fremvekst og utvikling i kinesisk historie. Deretter drøftes buddhismens mottagelse i Kina og hvordan buddhismen selv ble påvirket og omformet av den kinesiske kulturkonteksten og avsluttes med en drøfting av buddhismens posisjon i Kina i dag. Det supplerende tekstmaterialet illustrerer det mangfoldige i kinesisk buddhisme både i religiøs og filosofisk forstand, og inkluderer endog et eksempel på forsøk fra nyere tid om å se mulige forbindelseslinjer mellom buddhisme og kristendom som systemer.

Maoismen (kapittel 8) er selvsagt i seg selv ikke en religion, men tiden etter Maos død (1976) har vist at en politisk ideologi også kan omdannes og få religiøse trekk. Innledningsvis skildres maoismens politiske utvikling og drøfter kulturrevolusjonens religionsfiendtlige virksomhet, men også Maos heltedyrkelse. Denne heltedyrkelsen har i økende grad fått religiøse trekk ved at der et etablert «templer» viet til Mao og andre revolusjonshelter der folk kommer med sine ønsker om å oppnå lykke og velferd i sine liv slik man gjør i regulære templer til ære for guder og ånder. Historiske og politiske heltefigurer er derved tatt inn i den kinesiske folkereligiøsitet, noe som etter forfatterens syn berettiger dette kapitlet som en del av boka. En av tekstene til kapitlet (av Ninian Smart) om sammenhengen mellom religion og ideologi, gir dessuten et bidrag til diskusjonen om en teoretisk plattform for et slikt syn.

Folkereligiøsitet (kapittel 9) kunne muligens blitt plassert foran kapittel 8 fordi kapitlet forklarer hva som er karakteristisk ved kinesisk folkereligion og bidrar derved til forståelsen av hvordan maoismen ble omdannet av den folkelige formen for religiøsitet. Folkereligion er ikke et «system», men kan ses på som uttrykk for en uorganisert understrøm i kinesisk kultur. Sentralt står kulten av de avdøde (forfedrene) som derfor har blitt kalt «åndenes religion» (*shen jiao*). Forfatterne drøfter hjemmet som kultsenter, hvordan forholdet mellom levende og døde er å forstå, og hvordan døde betraktes som en del av det byråkratiske

himmelsystemet som påvirker menneskers dagligliv og som man møter på rituellet vis. Både bilde- og utvalgstekster er rike og meningsfylte.

Bokas avsluttende kapittel 10 om nye religioner og kinesisk religion utenfor Kina tar for seg noen eksempler på nyreligiøse bevegelser i Kina (Qigong og Falun Dafa). Innflytelsen fra kinesisk tankegods drøftes kort i tilknytning til enkelte aspekter ved vestlig kultur, og kapitlet avsluttes med noen kommentarer til religionens plass i kinesisk diaspora i USA og Europa.

Andreasen og Borups bok om japansk religion er bygget opp etter det samme mønster som Andreasen og Nielsens bok. Den japanske konteksten beskrives som et møtested mellom øst og vest og som et «laboratorium» der man kan stille mange typer spørsmål for både religionsundervisningen og andre fag. Boka innledes med et utvalg tekster som drøfter religionens plass i et samfunn der folk ikke uten videre vil identifisere seg selv som «religiøse», men som samtidig er fylt av templer hvor folk stikker innom for å foreta rituelle handlinger. Selv populærkulturen, som f.eks. manga, inkluderer ofte allusjoner som mange japanske lesere ikke uten videre vil gjenkjenne som «religiøse». De innledende tekstene skal gjøre bokens lesere kjent med den japanske konteksten, og de leste tekstutdrag er skrevet av japanske forfattere.

Kapittel 2 er en kortfattet gjennomgang av japansk religionshistorie, fremstilt kronologisk fra de eldste tider og frem til vår egen tid. Kapittel 3 tar for seg shinto-religionen og kami-kulten, dens forhold til buddhismen og utvikling frem til å bli en selvstendig religiøs tradisjon, samt den nære forbindelsen som ble etablert i moderne tid mellom statsmakten og shinto. De utvalgte tekstene som avslutter kapitlet handler om shintos mytologi og er krydret med klassiske ritualtekster og forklarende kommentarer skrevet av moderne forskere. Kapitlet inkluderer tekster som gir et kritisk perspektiv på den bruk av shinto som den japanske statsmakten benyttet på 1900-tallet.

Kapittel 4 (feilnummerert som kapittel 5 på bokas side 96) omhandler buddhismen. Det redegjøres for buddhismens ankomst til Japan og illustreres ved velvalgte tekstutdrag og hvordan japansk buddhisme etter hvert ble splittet opp i en rekke sekter («buddhismen»), og hva som

karakteriserer de mest utbredte blant dem. Utvalgte tekster utfyller fremstillingen selv om tekstenes lengde til tider kan gjøre det vanskelig for leseren å holde tråden. Underviseren må antagelig her – og kanskje også i flere andre sammenhenger – gjøre noen pedagogiske grep for at kapitlet skal få et helhetlig preg. Kapitlet avsluttes med en nyttig drøfting av den klassiske buddhismens møte med dagens utfordringer, et tema som utfylles av innsiktsfulle tekster skrevet av dagens forskere.

Kapittel 5 tar for seg Japans nye og ny-nye religioner. Mens de «nye» religioner oppsto på siste halvdel av 1800-tallet og i kjølvannet av 2.verdenskrig, er de «ny-nye» religioner de som har vokst frem siden 1980-tallet. Mens de eldre nye religioner (f.eks. Tenrikyo) ofte var inspirert av shinto og benevnt som «sekt-shinto», henter de ny-nye religioner ofte sin inspirasjon fra buddhismen (f.eks. Soka Gakkai og Aum Shinrikyo). Innflytelser fra både kristendom, vitenskap og sekulærkulturens forretningsverden gjør seg også gjeldende. Forfatternes drøfting av stoffet er saklig og informativ, og leseren merker at forfatterne kjenner sitt stoff meget godt og makter å formidle det på en god måte.

Kapittel 6 handler om japansk buddhisme utenfor Japan. Mens shinto i utgangspunktet er uløselig knyttet til landet Japan og kan regnes som en «etnisk» religion, har de nye og ny-nye religioner tatt spranget ut i den moderne verden der religion ikke lenger er så knyttet til nasjon og folk som tilfellet var i hjemlandet. Zen-tradisjonen er et godt eksempel på denne utviklingen. Forfatterne drøfter problematikken på en innsiktsfull og nyansert måte, og illustrerer sin fremstilling med tekster hentet fra ulike diaspora-miljøer.

Andreasen, Nielsen og Borups bøker om kinesisk og japansk religion er meget verdifulle tilskudd til lærebøker om Øst-Asiatisk religion og kan med fordel leses i sammenheng. De er meget velegnede som lærebøker for både interesserte elever på videregående skole så vel som universitetsstudenter.